

Živan Bezić

CRKVENI SPROVOD RASTAVLJENIMA?

Na moj članak »*Sakramenti rastavljenima?*«, objavljen u ovom časopisu prošle godine (SB, 1 — 1976), primio sam više pisama i usmenih komentara, koji se svi mogu svesti na rečenicu: »Unijeli ste više svjetla i sigurnosti u moju pastoralnu praksu« (kako je napisao jedan župnik).

Istodobno su naši župnici zaželjeli da se pretrese i pitanje sprovođa onih katolika koji su bili crkveno vjenčani, sudski se rastavili i ponovo sklopili građanski brak. Što da se radi u slučaju njihove smrti ako obitelj traži crkveni sprovod? Opet citiram pismo jednog dušobrižnika: »Mi se sami trudimo da ih navedemo na pokoru, da obećaju živjeti kao brat i sestra, ali kako sa njihovim sprovodom da se otkloni sablazan? Tu oni navaljuju. Tu imamo najviše svađe. Ako su pred svjedocima izjavili da će živjeti kao brat i sestra, i uvjeren sam da je tako bilo, jer je smrt brzo uslijedila ili su stari i bolesni, mogu li bez sablazni pokopati crkveno? Vi u svome članku zastupate, ako sam pravo razumio, da se i takvima sakramenti daju privatno? Bio bih vam zahvalan kad biste napisali i članak 'Crkveni sprovod rastavljenima?' Ako je bila ispovijed i pričest, oni stavljaju pravo i na sprovod«.

S ovim prilogom želim udovoljiti želji naših župnika. Raspraviti ćemo pitanje tko ima pravo na crkveni ukop, a zatim posebno problem kršćanskog pogreba rastavljenih.

No prije svega ćemo razložiti što je to kršćanski sprovod.

Što je kršćanski sprovod?

K r š ć a n s k i s p r o v o d j e :

— **vjerski obred** kojim Crkva prati na vječni počinak preminuloga kršćanina (-nku). To je dakle **o b r e d**, kultni ili liturgijski čin kojim se naša katolička vjerska zajednica rastaje na ovoj zemlji od svoga pokojnog člana koji je živio u njezinu krilu. Kao obred pogreb je dio **b o g o s l u Ź j a** i spada u kategoriju blagosovina ili sakramentalna (ne sakramenata). Crkveni sprovod je izrazito **k r š ć a n s k o** očitovanje vjere, ima prvenstveno religiozno značenje.

— **čin vjere** kršćanske zajednice (opus operantis Ecclesiae), kojim ona izražava svoju vjeru u uskrsnuće mrtvih, u zagrobni život čovjeka, u ljubav i milosrđe Božje prema ljudima, u posredničku ulogu Isusa Krista koji nas je otkupio i koji će biti sudac »živih i mrtvih«. Misterij smrti za kršćanina nije prigoda za očaj, već za nadu u uskrsnuće i vječni život. To je u prvom redu vjera i nada živih, onih koji sudjeluju u crkvenom pogrebu, no združena s vjerom i nadom pokojnika s kojim se privremeno rastajemo.

— skupna i **službena molitva** Crkve, kojom ona preporučuje milosrđu Božjem svoju preminulu djecu. Molitva je bitni i sastvani dio života Crkve i svakoga pojedinog kršćanina. Ona pripada svim fazama kršćanskog života, od rođenja do smrti. U slučaju pogreba to je službena i **svečana** molitva Katoličke crkve, dio njezina bogoslužja, upućena od čitavog Otajstvenog Tijela Kristova našem zajedničkom nebeskom Ocu.

— **javno priznanje** Crkve za vjernost i kršćanski život njezinih pripadnika. Ona svojim sprovednim obredom izražava poštovanje i **javno** priznanje odanosti svojih članova, koju su pokazali za svog zemaljskog života i riječju i djelom. Crkva ovdje nastupa kao zastupnik Božji i u njegovu ime, želeći potknuti žive da nasljeđuju mrtve u njihovoj dosljednoj vjeri.

— **čin solidarnosti** putujuće i eshatološke Crkve, živih i pokojnih kršćana, čitavog općinstva svetih. Crkvena sahrana pokojnika je najbolji znak kršćanskog bratstva, što ga ispovijeda naša pučka pogrebna pjesma: »Braćo, brata sprovodimo, za nj se Bogu svi molimo . . .« Pristajući da prati tijelo umrloga na sveto počivalište, ona ujedno izražuje i svoju solidarnost s rodbinom pružajući joj vjersku utjehu.

— **djelo pijeteta** i humaniteta, poštovanja ljudske osobe (koja produžuje svoje postojanje i nakon tjelesne smrti) i čovječjeg dostojanstva te izraz štovanja tijelu što je služilo kao vidljiv nosilac preminule osobe. U tome se crkveni sprovod oslanja na osjećaje čovječstva, zajedničke čitavom ljudskom rodu, no tim osjećajima daje jednu bitno novu dimenziju — vjersku i kršćansku.

— **memento mori** za žive. Kolikogod je kršćanski pogreb namijenjen mrtvima, toliko isto ima značenje i za žive. Najprije ih podsjeća da su i oni smrtna bića, da će morati poći polagati pred Bogom račun o svom djelovanju i da im vječni život istom predstoji. Vječni život se započinje i zaslužuje već na ovoj zemlji. Stoga crkveni ukop nije samo »memento mori«, već isto tako i »memento quomodo vivendum«. Odatle golema pastoralna i odgojna vrijednost kršćanskog sprovoda.

Iz svih tih navedenih sastavnica kršćanskog načina ukapanja ne možemo proizvoljno izvući i naglašavati samo jedan sastojak na štetu svih ostalih. Crkveni sprovod treba sagledati u njegovoj cjelini i punom značenju. Nije on samo obred — još manje folklorni običaj — kojim možemo

počastiti svakoga bez razlike. On je vjerski obred i ujedno čin vjere, bogoslužje. Crkva nije nikakvo pogrebno poduzeće koje mora biti na raspolaganju svim građanima koji su spremni »platiti« pogrebne usluge.

Kršćanski sprovod nije samo molitva što je dugujemo svim pokojnicima. Ona je službeno liturgijsko bogoštovlje i javno priznanje za pokojnikovu vjernost. Ako bi se radilo samo o molitvi za preminuloga, postoje i privatne molitve, koje nemaju svečano i javno bogoslužje i koje Crkva nikome ne uskraćuje. Kad se pak traži svečano i javno bogoslužje u crkvi ili na groblju, Crkvu se u tom slučaju potpuno solidarizira s preminulim. Ako tražimo svečanu liturgiju za sve redom, pa i za nevjernike ili javne grješnike, onda snizujemo Crkvu na ulogu »molitvenog mlina«.

Crkveni pogreb ne možemo svesti ni na sami čin pijeteta i čovjekoljublja. Kad bi se radilo samo o tome, tad bi bila dovoljna i sama civilna sahrana. I ona ima u sebi elemente pijeteta i humaniteta. Postoje i izvan Crkve humana udruženja koja njeguju kult mrtvih. Kršćanski sprovod nadodaje pokopu, kako smo vidjeli, vjersku i kršćansku dimenziju, koja mora imati svoje opravdanje u osobi sprovedenoga.

Odbiti nekome crkveni pokop — zar to nije okrutnost prema rodbini i obitelji umrloga? Priznajemo da pogreb znači utjehu i sućut za ožalošćene, ali on u prvom redu smjera na dobro čitave kršćanske obitelji, župske zajednice i Crkve općenito. A nikada ne smijemo pojedinačno dobro — ako je u sukobu s općim — pretpostaviti zajedničkome. Opće dobro uvijek ima prednost. Uostalom, dobar dušobrižnik zna i za mnoga druga sredstva kojima se može utješiti rodbina i prijatelji preminuloga.

Po svome liturgijskom značaju, po svojoj javnosti i svečanosti kršćanski sprovod spada *ad forum externum vitae ecclesiasticae*. Dobro je držati na pameti i tu činjenicu, jer je veoma važna za prosuđivanje dozvoljenosti sakramenata i sakramentalata.

Kome zvono zvoni?

Kad smo promotrili smisao i svrhu crkvenog sprovoda, nameće nam se pitanje: a kome taj sprovod pripada, *tko ima pravo* na kršćanski pogreb? Može li se ovaj liturgijski čin dozvoliti svakome bez razlike? Ako ne, kome moramo dopustiti crkveni ukop, a kome ga uskratiti?

Iz onoga što smo već saznali o obredu kršćanskog pokopa možemo zaključiti općenito: na nj imaju pravo svi dobri i vjerni kršćani (katolici). Analizom tog zaključka izvodimo pojedinosti. Na kršćanski pogreb imaju pravo samo:

1. vjernici,
2. kršćani — katolici,
3. vjerni katolici.

Za nevjernike vjerski ispraćaj nema smisla. Pače bi njime dezavuirali pokojnika, nanijeli bi mu neku vrstu nasilja i uvrede, jer bi mu se posmrtno nametalo ono što nije htio za života. Ako koji od živih vjernika želi pomoći molitvom umrlom bezvjercu, to može učiniti in camera caritatis, bez javnosti i buke.

Po sebi je jasno da kršćanski obred pripada samo kršteniku. Tko nije kršćanin ne može biti dionik kršćanskih otajstava. Pošto mi ovdje govorimo zapravo o katoličkom sprovodu, suvišno je naglašavati da na nj ima pravo samo katolik. Crkva može iz opravdanih razloga dopustiti katolički pogreb i krštenom nekatoliku, ali ovaj nema striktnoga prava na nj.

Zar i svaki katolik ima pravo na katolički sprovod? Ako je pravi i vjerni katolik, a ne samo formalni, dakako da ima. No, ako je netko bio samo kršten u katoličkoj crkvi i formalno upisan u njezine matice, a svojim duhom i vladanjem se je pokazivao nekatolikom, on je svoje pravo proigrao. Komu vjera i djela nisu bila očito sukladna, ne može se smatrati pravim i dobrim kršćaninom. Tko nije vršio katoličke dužnosti, ne može tražiti ni katolička prava.

U posljednje vrijeme se među katolicima iznose misli kako bi Crkva morala svakome koji to traži dozvoliti kršćanski ukop. Crkva je naime instanca milosrđa i molitve, a ne sudište koje odbijanjem sprovoda nad pokojnikom izriče negativni sud. Tako je biskup iz Autuna (Francuska) 12. ožujka 1971. izdao slijedeću uputu: »Povoljno će se prihvatiti svaka molba za crkveni pogreb osobe koja je pokazala svoju privrženost Crkvi, bez obzira na njezinu kanonsku situaciju.«¹

Ta je uputa u izričitom sukobu sa crkvenim zakonima. Ni njezina motivacija nije valjana. Uskraćivanjem sprovoda Crkva ne izriče ni nad kime moralne osude, već samo upozorava žive da ne idu putovima pokojnika. Na taj način ispunjava svoju spasilačku misiju. Crkvu ne smijemo gledati jednostrano, kao molitvenu i samaritansku ustanovu koja svojim milosrđem pokriva svačije prljavštine. Crkva postupa potpuno odgojno i u duhu svoga kršćanskog poslanja kad ni najvećim grješnicima ne uskraćuje molitve (sprovod nije jedini oblik molitve!), ali im ne iskazuje nikakvo javno priznanje. Indiskriminiranim davanjem sprovoda Crkva bi popustila društvenom pritisku (sprovod kao pitanje obiteljskog prestiža), devalvirala svoje svetinje i zatajila svoje pastoralno poslanje. Svaki naime crkveni čin, pogotovo liturgijski, mora imati p a s t o r a l n u svrhu. Lakim davanjem sprovoda iznevjerujemo glavne pastoralne ciljeve Crkve.

Je li nam kod pogreba do slave Božje? Ne iskazujemo mu nikakvu čast honorirajući one koji gaze njegove zakone.

Je li nam do časti sakramenata i sakramentalna? »Nolite mittere margaritas ante porcos«, savjetuje nam Gospodin.

Želimo li sačuvati odgojnu vrijednost kršćanskog sprovoda? Tada on učesnike pogreba mora učiniti boljima.

¹ La documentation catholique, 18. IV. 1971., br. 1584.

A je li nam doista do spasa bližnjih? Nemojmo grješnika sokoliti varavom nadom da će crkveni sprovod oprati njihove duše.

Devalvacijom sakramenta ženidbe i kršćanskog sprovoda nismo nikome pomogli. Naprotiv!

U spornim i nejasnim slučajevima tko ima pravo prosuditi o dozvoljenosti vjerskog pogreba? Crkva dakako. Ona je u svom Zakoniku taxativno odredila kome se mora odbiti crkveni sprovod:

- nekrštenima (katekumeni su izjednačeni krštenima, c. 1239),
- notornim apostatama (c. 1240 § 1, 1),
- izopćenima iz Crkve (ib. 2),
- samoubojicama (ib. 3),
- duelantima, ako je iz dvoboja uslijedila smrt (ib. 4),
- javnim grješnicima (ib. 6),
- osobno interdikiranima (c. 2275).

Za kremirane ne postoji više zabrana katoličkog pogreba.

Reformom Kodexa, koja je u toku, možda će gornje zabrane biti nešto ublažene, ali dok su na snazi, moramo ih poštivati.

Kršćanski sprovod rastavljenima?

Konačno postavljamo naše glavno pitanje: a što je s rastavljenim katolicima koji su se opet vjenčali (civilno)? Možemo li ih katolički pokopati?

I u tom pitanju postoji već spomenuta tendencija primjenjivanja »taktike milosrđa«. Osim biskupa iz Autuna jednaki stav zauzima i biskup iz Arrasa, te još neki biskupi i teolozi.² Prošle godine su američki katolici u SAD na svom zboru zamolili hijerarhiju da ublaži propise o uskrati sakramenata crkveno vjenčanim osobama, koje su po civilnoj rastavi sklopile drugi civilni brak. Dozvolja sakramenata vuče sobom naravno i dozvolu sakramentala. Američki episkopat nije prihvatio tu želju.³

God. 1972. ljubljanski nadbiskup Pogačnik odredio je da »samo civilno vjenčani, a koji su se mogli i crkveno vjenčati . . . i nisu ispunjavali niti drugih vjerskih dužnosti, ne mogu ni pod kakvim uvjetima dobiti crkveni sprovod«, a rastavljenima i nanovo civilno vjenčanima koji su se vjenčali zbog nekoga važnog razloga, a ispunjavali su druge kršćanske dužnosti (dolazak na misu, kršćanski odgoj djece, molitva u kući) dopušta se jednostavni crkveni pokop.⁴ U toj odluci otkrivamo jednu zanimljivost: razlikovanje između jednostavnog i svečanog pogreba!

A što određuje vrhovno starješinstvo Crkve o ukopu razvedenih i civilno vjenčanih? O tome Codex ne govori izričito, ali crkvena praksa takve ubraja među javne grješnike, na koje se odnosi can. 1240 § 1, 6 i 1241.

² Glas Koncila, br. 3. i 11., god. 1972.

³ Ib. 24/1976.

⁴ Glas Koncila, 22, 1972.

Premda se civilno vjenčani ne mogu izjednačiti s konkubinarcima,⁵ ipak su neka vrsta bigama (»ipso facto infames«), koje bi, ako su tvrdokorni, trebalo izopćiti ili interdicirati (kako to traži c. 2356). Za njih dakle nema crkvenog pogreba.

Kako rastavljeni i nanovo vjenčani ne mogu biti u Crkvi privilegirani, na njih se primjenjuje zakon o zabrani kršćanskog sprovoda kao i za ostale javne grješnike. Zašto bi se razvedenima ukazivala veća pažnja nego ostalim javnim grješnicima? Tim više što je crkveni sprovod stvar vanjskog foruma koji regulira javne crkvene čine.

Želeći ipak prakticirati Kristovu blagost kada je god to moguće, Kongregacija za nauku vjere je i z n i m n o dozvolila (okružnicom od 8. VIII. 1973.) crkveni ukop rastavljenima i civilno vjenčanima ako ispunjavaju tri uvjeta. Naime:

1. ako su ostali trajno vjerni Katoličkoj Crkvi,
2. ako su pokazali neki znak kajanja,
3. ako to neće biti na sablazan vjernika.

Ad primum. Iako rastavljeni i civilno vjenčani nisu pokazali radikalnu vjernost Bogu kršeći zakon o ženidbenoj nerazrješivosti (možda više od nevolje i slaboće nego zloće), ipak su očitovali svoju dobru volju ako su ispunjavali sve ostale Božje i crkvene zapovijedi. Ako su redovito pohađali crkvu, stalno molili, djecu kršćanski odgajali i slali na vjeronauk, javno ispovijedali svoju vjeru i u svemu nastojali biti dobri kršćani, Crkva im neće odbiti pogrebnu službu.

Ad secundum. Svoje kajanje su pokazali svi oni koji su se prije smrti skrušeno ispovjedili i pri tome ispunili uvjete za sakrament pokore (kajanje, popravak onoga što se dalo popraviti, cohabitatio fraterna, v. Sl. Božju, br. 1, g. 1976, str. 36). Ako im je još župnik mogao dati i svečanu poputbinu (kad su javno izrazili svoje pomirenje s Crkvom), nema zapreke ni za crkveni pogreb.

A što onda ako je umirući dao bilo kakav znak kajanja, ali mu se nije dospjelo dati sakramente umirućih? To mu vrijedi kao »votum sacramenti« i može ga se ispratiti na groblje vjerskim obredom.

Ad tertium. Dva se gornja uvjeta nikako ne mogu odijeliti od trećega — izbjegavanje sablazni. Vrhovno je pastoralno pravilo: nikada nikoga sablazniti i smutiti u njegovoj vjeri! Kad bi se crkvenim sprovodom nevaljalo vjenčanih kršćanski brak obezvrijedio u očima vjernika, moramo odustati od takva sprovoda. Dakako da je dužnost župnika shodno i na vrijeme, osobito prigodom sličnih pogreba, poučiti svoje vjernike o značenju sprovoda i učinjenim iznimkama (zbog obraćenja grješnika).

Uskrata crkvenog sprovoda ne znači i uskratu kršćanske molitve. Ne samo ukućani i rođaci, nego i svi kršćani mogu i moraju moliti i za najveće grješnike. Na to nas potiče bratska i kršćanska ljubav. Mislim da bi

⁵ Lexikon für Theologie und Kirche, sv. VI, kol. 461.

mogao i svećenik (ako je to želja obitelji) doći u kuću pokojnika kojemu se uskraćuje crkveni sprovod te za nj moliti modo privato, bez javnih obreda. U tom slučaju moraju otpasti svi elementi crkvenog pogreba: prenos tijela u crkvu, crkvena povorka (s križem i svećenikom), pogrebno bogoslužje, svečana misa i pratnja na groblje. Tiha sv. misa za pokojnika može se prikazati izvan sprovodne svečanosti.

A što je s »jednostavnim« sprovodom? Za nj ne znaju ni crkveni zakonik ni katol. liturgija. Možda postoji u nekim katoličkim krajevima kao posebni običaj, odobren od ordinarija. Što je jednostavni sprovod, trebalo bi tek definirati. Po ljubljanskoj praksi u tom sprovodu može sudjelovati samo jedan svećenik, zvoniti se smije samo za vrijeme pogreba, a pogreb može biti s misom. Svakako bi u jednostavnom pogrebu trebalo vanjsku svečanost svesti na minimum (ni pjevanje, ni povorka, ni zvonjava, ni kađenje, ni svečani amblemi i sl.). Dužnost je svećenika da vjernike pouči zašto razlika u obavljanju sprovoda. Ipak uvijek ostaje otvoreno pitanje: nije li i takav sprovod kanonizacija rastave, nije li i on na sablazan vjernika?

Da saberemo ukratko sve što smo rekli. Uzevši u obzir uvjete Kongregacije za nauku vjere mogli bismo postupati ovako:

a) Ako je civilno vjenčani prije smrti odbio pomirenje s Crkvom, ne može nikako imati crkveni sprovod.

b) Ako je zaželio pomirenje, ali odbio ispunjenje potrebitih uvjeta, tako da smo mu morali uskratiti sakramente, ni on nema pravo na kršćanski ukop.

c) Ako pokojnik nije bio u životu vjeran Crkvi, već se je obratio u posljednjem času, i to samo tajno, ne može računati na crkveni ukop. Ako se je obratio javno i pred svjedocima, ne bi mu trebalo uskratiti crkveni pokop (barem jednostavni).

d) Tko je pak u cijelosti ispunio crkvene uvjete (trajna vjernost Crkvi, javno kajanje, odsutnost sablazni) iznimno stiče pravo na crkveni sprovod.

Najkraće rečeno: tko je mogao javno primiti sakramente umirućih, ima pravo i na javni crkveni sprovod.

OBAVLJANJE SPROVODA ONIMA KOJI SU ODLUČILI DA IM SE TIJELO SPALI

RED SPROVODA u *Predhodnim napomenama*, br. 15. donosi norme s obzirom na obavljanje sprovoda onima koji su odlučili da im se tijelo spali. U vezi s tim normama postavlja se pitanje: da li je, osim obreda koji se obavlja »u samoj zgradi krematorija; pače, ako nema drugog pogodnog mjesta, u samoj dvorani za spaljivanje«, dopušteno obaviti sprovodne obrede u crkvi u prisutnosti urne s pepelom?

Odgovor: Rješenje toga pitanja nalazi se donekle u gore spomenutom 15. broju Predhodnih napomena, gdje se govori samo o obredima koji se obavljaju u kapeli ili kod groba. Iz konteksta toga broja razabire se da je pogrebna misa već slavljena, u prisutnosti pokojnikova tijela u crkvi, prije nego što se ono ponijelo u zgradu krematorija. Na groblju pak, u kapeli ili u samoj dvorani za spaljivanje obavljaju se obredi koji prate pokop.

Čini se, naime, da nije prikladno nad pepelom obavljati obrede kojima je svrha iskazati poštovanje tijelu pokojnika. Ne radi se o osudi spaljivanja, već radije o očuvanju istinitosti znaka u liturgijskom činu. Pepeo je doista znak raspadljivosti ljudskog tijela, ali on nije prikladan da označi narav »usnuća« u očekivanju uskrsnuća. Osim toga, tijelo, a ne pepeo, prima liturgijske počasti, jer je ono po krštenju postalo posvećeni hram Duha Svetoga. Od vrlo velike je važnosti sačuvati istinitost znaka da bi liturgijska kateheza i samo slavlje bili istiniti i plodonosni.

Ako se tijelo pokojnika zaista ne može donijeti u crkvu da bi se slavila pogrebna misa, ista se misa može slaviti — ako ne priječe drugi razlozi — i u odsutnosti pokojnikova tijela prema normama koje treba opsluživati kad se slavlje obavlja u prisutnosti tijela (*praesente cadavere*).

NOTITIAE, br. 126 (1977), str. 45.

KAKAV STAV KRŠĆANI TREBAJU IMATI U PITANJU SPALJIVANJA MRTVACA?

Povodom vijesti da će se u Ljubljani graditi krematorij mnogi su se vjernici obratili nadbiskupskom ordinarijatu u Ljubljani s pitanjem koje je katoličko stajalište u pitanju spaljivanja mrtvaca. Nabiskupski ordinarijat je preko svog ureda za tisak 6. travnja izdao slijedeće saopćenje:

»Kršćani već u početku svojih mrtvih nisu spaljavili, nego su ih pokapali. Ova predaja utemeljena je ponajprije na naravnom i kršćanskom poštivanju ljudskoga tijela, kojega se ne želi nasilno uništiti, a potom je riječ o simboličnom značenju pokapanja u zemlju. Kršćani u takvom pokopu gledaju ideju da je smrt na neki način slična spasenju, i očekuje uskrsnuće u posljednji dan. I Krista nisu spalili, već su ga položili u grob.

Ali usprkos toj stalnoj kršćanskoj predaji treba reći, da spaljivanje samo po sebi nije suprotno vjeri, a niti stvarnosti uskrsnuća. Buđenje od mrtvih nije ovisno o tome što se zbiva s tijelom. Zabranjivanje spaljivanja mrtvaca, što je novijeg datuma, nije utemeljeno na načelnim vjerskim razlozima. Crkva se za zabranu odlučila stoga jer je sa spaljivanjem bila povezana protuvjerska i protucrkvena propaganda. Slobodno je zidarstvo u prošlom stoljeću iskorištavalo spaljivanje mrtvaca kao dokaz protiv besmrtnosti duše i uskrsnuća tijela. Time je spaljivanje dobilo vjeri neprijateljski smisao.

Danas je misaonost promijenjena. Spaljivanje nije više po sebi nijekanje vjerskih istina. Sve češće spaljivanje za rodbinu znači olakšanje i smanjivanje pogrebnih briga. Kongregacija sv. oficija je stoga ublažila prijašnje odredbe i 1964. izdala slijedeće upute:

1. Pokapanje umrlih u zemlju i nadalje je najpraviji kršćanski pogreb.

2. Odredbe kanona 1203 paragraf 2 i 1240 paragraf 1, stav 5 ne obvezuju više apsolutno, već samo u slučaju kada se netko daje spaliti iz vjere i Crkvi neprijateljskih stavova. Katoliku koji se na spaljivanje nije odlučio iz gore spomenutih vjere i Crkvi neprijateljskih razloga dozvoljeno je podijeliti sakramente umirućih i za njega obavljati javne molitve.

3. A da Crkva usprkos tome daje načelnu prednost pokapanju umrlih po dosadašnjem običaju, neka se iskazuje u tome da svećenik ne blagoslivlje pokojnoga u krematoriju te smjesta zadnjeg oproštaja ne prati u krematorij niti iz njega k grobu ili u dvoranu gdje se pepo pohranjuje. Ali svećenik može obaviti blagoslov ostataka kod groba ili dvorane.

A kada se spaljivanje obavi na nekom drugom mjestu, a ostaci se pokapaju na domaćem groblju, može se pogreb obaviti na uobičajeni način. U tom slučaju svećenik će na zgodan način prilagoditi pogrebne molitve.«

AKSA 15. IV. 1977., br. 15 (363) 77, str. 1—2.

KRIŽ U CRKVI ZA VRIJEME LITURGIJSKIH OBREDA

Jedan od čitatelja »Službe Božje« uputio je Uredništvu pismo u kojem traži razjašnjenje u vezi s križem u crkvi, odnosno na oltaru, za vrijeme mise i drugih liturgijskih čina. Razjašnjenje koji dotični traži sadrži dva pitanja:

1. Da li za vrijeme mise i drugih liturgijskih obreda križ mora biti na oltaru?

2. Da li na tom križu mora biti »corpus«, ili može biti i bez njega?

Odgovor:

Da bi se što pravilnije odgovorilo na postavljena pitanja, potrebno je najprije pogledati kako se ta stvar razvijala kroz povijest, a onda ćemo reći što u vezi s tim treba danas obdržavati.

1. Kroz čitavi prvi milenij Crkve, križ nije morao biti prisutan na oltaru, ili kod oltara, ni preko mise ni izvan mise. Neki ga stari izvori spominju u tom kontekstu, tj. za vrijeme održavanja misne žrtve (v. Mario Righetti, *Storia liturgica*, Milano 1964., vol. I, str. 535). To će postati redovita praksa tek u XI. st. Vrlo je vjerojatno da je procesionalni

križ bio poticajem da se isti drži kod misne žrtve (n. dj., 536). Vremenom je križ postao kao oltarni predmet, pa će papa Inocent III. (+1216) odrediti: »Inter dua candelabra in altari Crux collocatur media« (n. mj.). Čini se ipak da tu odredbu ne treba razumjeti kao propis da križ stalno stoji na oltaru. Naprotiv, neki drugi dokumenti izrijekom kažu da se križ donese prije mise i da ga se odnese iza mise (n. mj.). U Francuskoj se taj običaj bio zadržao sve do XVI. stoljeća.

Najstariji križevi nisu na sebi imali sliku ili corpus Raspetoga. Ta će praksa postati redovita tamo od XIV. stoljeća.

2. Opća uredba Rimskog misala, br. 270, govoreći o ukrasu oltara, doslovno kaže: »Isto tako neka na oltaru ili blizu njega bude križ koji će okupljena zajednica moći dobro vidjeti«. Sigurno je, dakle, da križ za vrijeme sv. mise, ili koje druge liturg. službe, ne mora biti na oltaru, nego može biti negdje u blizini. Uvjet je samo jedan: da ga okupljena zajednica može vidjeti. Svećenik pak križ ne mora vidjeti. Stoga smatramo da je prikladnije ako križ visi nad oltarom ili na zidu apside, uz uvjet da je dovoljno velik, ili da se procesionalni križ postavi pored oltara, nego da na oltaru stoji minijaturni križ (usp. »Gottesdienst«, br. 5, 11/1977, 39).

Stvar je delikatnija kad je riječ o križu s corpusom ili bez njega. Ipak, budući da Uredba obnovljenog Rimskog misala izričito ne spominje corpus, smatramo da nije nužno da ga ima. To zaključujemo iz prijašnjih odredbi Kongregacije na slična pitanja, gdje se, kad je potrebno, naglašava da križ bude s corpusom. Navodimo u vezi s tim dvije odredbe koje se međusobno razlikuju u tom preciznom pitanju. U prvoj se doslovno veli: »Unica magna crux in medio absidis totum Coetum liturgicum dominatur« (»Notitiae«, br. 21, 2/1966, str. 290). Riječ »imago«, ili »corpus«, ili »crucifixus« ne stoji u tekstu. U jednoj drugoj odredbi se to naglašava: »Super altare adsit in medio Crux satis magna cum Crucifixo« (n. mj.).

Iz gornjeg zaključujemo: u Općoj uredbi Rimskog misala bi se navela riječ »Crucifixus« ili »imago« da se to smatralo nužnim. Budući da Uredba to ne spominje, smatramo da se može postaviti križ i bez »corpusa«.